

POPRUCHY UČENIA

Dyslexia

Neschopnosť naučiť sa čítať. Prejavuje sa ako znížená schopnosť alebo neschopnosť učiť sa pomocou prečítania písaného textu a prelína sa do všetkých predmetov. Porucha môže postihovať:

- rýchlosť čítania (dieťa číta pomaly alebo len slabikuje),
- správnosť (dieťa zamieňa tvarovo podobné písmená, domýšľa si text),
- porozumenie čítaného textu je nízke.

Špecifické chyby vyskytujúce sa pri čítaní:

- zámena písmen tvarovo a sluchovo podobných (statické inverzie: d-b-p, m-n, k-h),
- prehadzovanie slabík (kinetické inverzie),
- vynechávanie písmen, slabík, slov, viet,
- pridávanie písmen, slabík, slov,
- vynechávanie diakritických znamienok alebo ich nesprávne používanie,
- domýšľanie koncoviek slov,
- neschopnosť reprodukovat' text.

Cvičenia s deťmi s dyslektickými ťažkosťami

- Modelovanie písmen z rôznych materiálov – zámenny písmen
- Vyhľadávanie a vyfarbovanie (označovanie) istého písmena texte v časopise, knihe, zápis niektorých slov
- Vymýšľame slová začínajúce na písmená, ktoré si dieťa zamieňa a zápis niektorých slov
- Dokresľovanie písmena – fantázia, dotvoriť tlačený, alebo aj písaný tvar
- Dopisovanie písmena – chýbajúcu časť
- Obkresľovanie prstom tvar písmena, zápis písmena po vybodkovaných líniách
- Práca s kockami s písmenami – skladanie slabík, slov
- Čítanie spoluhlásky s rôznymi samohláskami – Sa, so, se, su, si
- Spájanie slabík spievaním, ťahavým slabikovaním a postupne skracujeme ťahanie sssááááááá, mmóóó
- Čítame: veee-seee-looo, (rozdeľujeme slová v texte zvislými čiarami: k-ni-ha, b-ra-t, s-to-li-č-ka, vl-k, z-mr-z-li-na..)
- Označiť v čítaných slovách zvislou čiarou úseky vyslovované naraz
- U začiatokov možnosť farebne označiť slabiky do štvorčekov
- Spoločné čítanie striedavé – jedno slovo, veta, odsek
- Spoločné čítanie – naraz s dieťaťom v jeho rytme
- Spoločné čítanie (8-10 slov) – dospelý najprv prečíta slová, dieťa sa pozerá na vyslovenie slov, potom čítajú spoločne, potom dieťa samo
- Práca s okienkom – postupné odkrývanie textu
- Pod čítaný riadok používať pevný nepriesvitný pás
- Podčiarknúť slová po predchádzajúcom sa zoznámení textu očami (istý počet viet), najprv označené slová prečítam (možnosť ich napísať, rozložiť na hlásky, slabiky, poskladať z vyslovených hlások a pod), potom čítam celý text
- Vyhľadávať slová v texte, vetu, čítanie istého slova v istom riadku napr. druhé slovo v prvom riadku...
- Svoje dokončovanie príbehu, vety
- Čítanie viet s chýbajúcimi časťami slov, celými slovami, ktoré má dieťa opraviť alebo s niektorými podobnými slovami (ušiel-utiekol, pec- sporák..), ktoré má dieťa označiť
- Rozprávanie známeho príbehu podľa obrázkov

- Skladanie slov (napr. z čítaného textu) z poprehadzovaných slabík
- Rozdeľovanie slov vo vete, kde sú slová napísané spolu

Dysortografia

Postihnutá je schopnosť správne hláskovať aj schopnosť správne písať slová. Porucha pravopisu, charakteristická nedodržiavaním gramatických pravidiel v písomnom prejave. Zvyčajne sa vyskytuje spolu s dyslexiou.

Konkrétne prejavy v školskej práci žiaka sú:

- nedodržovanie hraníc slov pri písaní (napr. spájanie slov vo vete), nesprávne delenie slov,
- nesprávne používanie i, í, y, ý (nerozlišuje di-dy, ti-ty, ni-ny, li-ly; aj keď žiak ovláda vybrané slová a gramatické pravidlá teoreticky, v praxi ich nedokáže aplikovať),
- vynechávanie alebo pridávanie písmen, slabík, slov v písomnom prejave (vynecháva, pridáva, zamieňa písmená alebo celé slabiky),
- nepoužívanie, alebo nesprávne používanie diakritických znamienok (zamieňa krátke a dlhé samohlásky).

Žiaci s dysortografiou majú zvyčajne najväčšie problémy vo vyučovaní materinského a väčšinou aj cudzieho jazyka. Ťažkosti majú najmä pri písaní diktátov a slohových prác.

Relatívne pomalé pracovné tempo pri prepisovaní textu je zapríčinené nedostatočným zautomatizovaním jednotlivých funkcií.

Cvičenia s deťmi s dysortografickými ťažkosťami

- Naučiť sa postupne pravopisné pravidlá
- Doma písať diktáty, doplňovacie cvičenia, zdôvodňovať pravidlá
- Napísané slovo predpísať, dieťa ho niekoľkokrát odpíše – zvýrazniť farebne časť slova, v ktorom dieťa pri písaní urobilo chybu, aby si zapamätalo správny tvar slova
- Autodiktát s predriekávaním
- Diktovať len slová, v ktorých dieťa zvládlo sluchovú analýzu, syntézu, skôr bežne používané slová, postupne jednoduché vety
- Zoznámiť sa najprv s cvičením, ktoré mu nadiktujete – označiť si slová, v ktorých zvyčajne dieťa robí chyby (dlhé slabiky, vybrané slová..), potom text dieťa napíše
- Každé pravidlo prehľadne a farebne napísať na výkres a zavesiť na nástenku vo výške očí dieťaťa pri práci

Dyskalkúlia

Porucha počítania. Porucha ovládania základných matematických operácií a nie pochopenia vyššej matematiky.

Prejavuje sa:

- neschopnosťou priradovať počet k číslu,
- nedostatočnými matematickými predstavami,
- sťažnou orientáciou na číselnej osi,
- zamieňaním tvarovo podobných číslu,
- neschopnosťou uskutočňovať matematické operácie (sčítanie, odčítanie, násobenie, delenie),
- neschopnosťou v priestorovej orientácii pri práci s číslami a aj v geometrii.

Vo vyučovacom procese má žiak ťažkosti pracovať s matematickými pojmami, či s matematickými operáciami.

Cvičenia s deťmi s dyskalkúlickými ťažkosťami

- Vychádzať od manipulácie s predmetmi, sprevádzanej hlasným slovným komentárom, aby bolo do učenia zapojených čo najviac zmyslov
- Precvičené a zautomatizované matematické úkony neustále opakovať s obmeneným zadáním
- Začínať s praktickými činnosťami súvisiacimi s matematikou – pozorovaním a manipuláciou s predmetmi, s číslami a matematikou v bežných životných situáciách
- Aby dieťa s dyskalkúliou pochopilo matematickú operáciu, treba sa snažiť úlohu znázorniť kresbou, grafom, na fotografii, a pod., aby si vedelo úlohu predstaviť a dokázalo sa k riešeniu dopracovať samé.

Dysgrafia

Porucha grafického prejavu, najmä písania, znížená schopnosť až neschopnosť osvojiť si zručnosť písania. Ťažkosti sa prejavujú pri tvaroch a poradí písmen, nie pri obsahovej stránke písomného prejavu. Grafický prejav dieťaťa je nečitateľný, dieťa si ťažko pamätá písmená a ťažko ich napodobňuje. Výsledkom je jeho znížená kvalita (týkajúca sa tvaru, veľkosti i sklonu písma, prípadne i nedodržiavania linajky a priestoru zošita), niekedy vo forme nečitateľného písma pre druhých a v najťažších prípadoch aj pre pisateľa. Okrem porušenia tvarov písma býva porušené tempo písania, ruka je rýchlo unaviteľná. Dysgrafia môže postihnúť aj výtvarný prejav.

V matematike sa môže prejavovať zamieňaním poradia číslic v číslach i podpisovaní čísel pri sčítaní a odčítaní pod seba.

V školskej práci žiaka sa dysgrafia prejavuje aj:

- neschopnosťou zaznačiť si písomne učivo a poznámky využívať k vlastnému učeniu,
- pomalým pracovným tempom,
- neschopnosťou preukázať reálnu vedomostnú úroveň pri písomných previerkach.

Cvičenia s deťmi s dysgrafickými ťažkosťami

- Pri osvojovaní si a fixácii písmen využívať multisenzoriálny prístup – písmeno odelovať, tvarovať z rôznych materiálov, dokresľovať, vyslovovať...
- Využívať uvoľňovacie cvičenia pred písaním, aj v priebehu písania (rameno, lakeť – stojí kreslíme do vzduchu, papier na stene, obkresľujeme ležatú osmičku – pohyb začína do ľava – jednou, druhou, oboma rukami, písanie veľkých tvaroch aj kreslenie do piesku, do krupice, do zošita so širokými riadkami..).
- Umožniť dieťaťu zmenu polohy tela, krátky odpočinok, relaxáciu
- Pokúsiť sa o fixáciu správneho úchopu písacieho náčinia – polozenie na 3. prste, palec a ukazovák pero pridriavajú zo strán, 2 – 3 cm od hrotu pera (nenásilne).
- Využívať zošity s pomocnou liniatúrou, širšími medzerami medzi linajkami (aj u starších žiakov, nepísať do zošitov bez linajok).
- Umožniť používať pomôcky – vhodné písacie a kresliace náčinie (pero Stabilo, Tornádo), špeciálne násadky z moduritu alebo s trojuholníkovým prierezom, podložka so znázornením správnej polohy zošita.
- Využívať špecifický autodiktát s predriekávaním jednotlivých hlások (nahlas) dôsledným dopĺňovaním diakritických znamienok hneď po napísaní písmena (cvičím – c, v, i, č mäkčeň, í dlžeň, m).
- Pri prepise naučiť dieťa kontrolovať za sebou svoj zápis a porovnať ho s predlohou (tlačeným textom), nesprávne napísané podčiarknúť, napísať správne niekoľkokrát.
- Mäkčene a dlžne a pod. zapísať hneď, nie až po napísaní celého slova

- Zapisovať učebnú látku a graficky označiť vzťahy a súvislosti, možnosť dokresľovania obrázkov.
- Umožniť v prípade potreby prechod na písanú formu tlačенých písmen (2. stupeň).

Medzi zriedkavejšie sa vyskytujúce **dysfunkcie** patrí:

- **dysmúzia** (problémy s rozoznávaním tónov, melódií, spievaním ap.).
- **dyspraxia** (problémy pri vykonávaní účelových pohybov, neobrätnosť).
- **dyspinxia** (porucha výtvarných schopností).

Uvedené delenie je teoretické, jednotlivé poruchy sa pomerne často vyskytujú vo vzájomnej kombinácii. Podľa odporúčania dr. Dočkala (VÚDPaP) v CPPPaP žiakom „v hraničnom pásme mentálnej retardácie“ niekedy stanovia diagnózu F81.3 Zmiešaná porucha školských spôsobilostí alebo F81.9 Vývinová porucha školských spôsobilostí nešpecifikovaná, keďže ich intelekt je v rámci normy (nad 70), ale znížený vo viacerých oblastiach tak, že im neumožňuje úspešne sa učiť.

Kompenzačné a špeciálne učebné pomôcky pre žiakov s vývinovými poruchami učenia (VPU)

Žiaci s vývinovými poruchami učenia v škole používajú pomôcky:

Technické pomôcky: diktafón (žiak ho môže používať po dohode s vyučujúcim pri vysvetľovaní nového učiva, v praxi sa osvedčilo, že zapnutie a vypnutie diktafónu počas výkladu na hodine realizuje pedagóg), magnetofón pri nahrávaní učiva pri domácej príprave, prenosný DVD prehrávač, kalkulačka, počítač/notebook, korekcia gramatiky v počítači.

MŠ SR schválilo učebnú pomôcku Program DysCom SK pod č. CD-2007-23443/47459-1:914 s platnosťou od 1. februára 2008 a odporúča jej používanie pri výchovno-vzdelávacej a poradenskej činnosti so zameraním na žiakov so ŠVVP a žiakov s ťažkosťami s osvojovaním čítania a písania v školách a poradenských zariadeniach (Časť 2.1 Všeobecné pokyny bod 21 POP 2008/2009).

CD

Odvážny Viliam - výučbový program na rozvoj pasívnej a aktívnej slovnej zásoby pre žiakov so sluchovým postihnutím v prípravnom až 3. ročníku,

Naslouchej a hrej si – cvičenie sluchovej pamäti a diferenciacie zvukov,

Než začne matematika – pre MŠ, 1. roč. ZŠ, logopedické pracoviská, hravým spôsobom rozvíja a upevňuje základy matematického poznania a logiky,

Detský kútik 1 – 5 – pre 1. – 4. roč. ZŠ a na vyučovanie žiakov s VPU,

Maľovanie pre deti – zoznamuje deti s kreslením na počítači,

FONO – súbor programov na rečovú terapiu vhodný pre deti s poruchami reči a poruchami učenia sa; program má doložku MŠ SR,

Boardmaker – CD - poskytuje široké možnosti vytvárania vzdelávacích materiálov ako napr. pracovné listy, hry a pod.

Didaktické pomôcky: pravidiel slovenského pravopisu, rôzne gramatické tabuľky (žiak ich môže mať k dispozícii kedykoľvek počas vyučovacej hodiny), tabuľka malej a veľkej násobilky, číselná os, prehľad vzorcov, matematické, fyzikálne, chemické tabuľky, atlas, slovník, ilustrácie, kartičky so slabikami, názorné pomôcky.

Upravené materiály: tlačené (kopírované) materiály na individuálnu prácu, predpísané texty na dopĺňanie, cvičenia, kde i, y len dopisuje, diktát pripravený ako dopĺňovačka, učiteľom pripravené poznámky - nalepenie do zošita, odkopírované poznámky od spolužiakov, farebné podčiarkovanie, zvýrazňovanie podstatného v texte, vypracovanie osnovy, vyjadrenie obsahu obrázkom, nákresy, rozdelenie učebného textu pri štúdiu na kratšie úseky, vypracovanie konspektu (zápis podstatného z toho, čo sa práve naučil v bodoch).

Kompenzačné pomôcky: dyslektické (čítacie) okienko (text sa postupne odkrýva a číta nahlas po slabikách), dyslektická tabuľka (pomocou farebného odlíšenia a prehľadného usporiadania rozdelenia hlások sa uplatňujú gramatické pravidlá o tvrdých, mäkkých spoluhláskach a slabikách, o vybraných

slovách), obrázková abeceda, písmená na kockách, špeciálna lavica so sklopnou doskou na čítanie, gymnastická lopta, ďalšie pomôcky odporúčané poradenským zariadením.

Školské potreby: násadka na správne držanie písacieho náčinia, písacie potreby, ktoré „nezadrhávajú“ po papieri a nie sú príliš tenké na uchopenie, pero, ktoré nezanecháva machule (nie plniace), linajkové, štvorčekové zošity, podložky s pomocnými linajkami, záložka.

Špeciálne učebnice a pracovné listy

V triede učiteľ dbá, aby žiak využíval kompenzačné pomôcky, umiestni ho na miesto, kde nie je rušený spolužiakmi.

Nie každý žiak potrebuje používať všetky uvedené pomôcky, vždy je však potrebný individuálny prístup k žiakovi a individualizácia metód na uľahčenie učenia sa žiakov.

V predmetoch individuálna logopedická intervencia, rozvíjanie špecifických funkcií školský špeciálny pedagóg, školský logopéd používa pomôcky:

svetelný bzučiak, vysielacia, čitateľské tabuľky, skladačky, dominá, puzzle, pexesá, karty na rozvíjanie jazykových schopností, geometrické tvary, bludiská, obrázkové dominá, kobercové písmenká, písmenkové bludiská, na rozvíjanie motoriky motanice, navliekanie šnúrok, guľôčkové labyrinty, hry pre deti, stavebnice, mozaiky, skladačky, korálky, Jazyk a reč (obrázkový a metodický materiál na podporu prirodzeného vývinu reči).

Na vstupnú **špeciálnopedagogickú diagnostiku**: testy, tabuľky, hry s kartami, kockami, paličkami, žetónmi, tabuľkami, kalendár, hodiny

Na **cvičenia zrakového vnímania**: dva zdanlivo rovnaké obrázky (vyhľadávanie rozdielov), vyhľadávanie skrytých predmetov na obrázku, hľadanie cesty bludiskom, skladanie a rozkladanie obrázkov z častí (puzzle).

Kompenzačné, špeciálne učebné pomôcky a úpravy testu používané pri skúškach

Pomôcky, kompenzačné pomôcky a formu úpravy testov, ktoré žiaci môžu využívať pri Testovaní 9, by mali mať možnosť využívať *počas celej dochádzky do základnej školy a počas prijímacích skúšok* na strednú školu.

Testovanie 9

Povolené pomôcky: modré alebo čierne guľôčkové pero, rysovacie pomôcky (ceruzka, kružidlo, uhlomer, pravítko), kalkulačka, pomôcky, ktoré žiak bežne používal pri písaní písomných prác.